

Irodalmi Szemle.

A mértékes magyar verselés története. Irta *Négyesy László.*

A Kisfaludy-Társaság Lukács Krisztina díjával jutalmazott pályamű. Budapest, 1892. Négyesy ugyan könyvében, a mikor a mértékes magyar verselés történetét adja, ellene mond a maga elvének, mely szerint minden vers ritmikai alkatánál fogva hangsúlyos is, mértékes is, de teszi elvi állásának fentartása mellett, és teszi azért: mert ez volt a pályakérdés, mert így van használatban, mert a verselés módja van benne megnevezve, mely az ő beismerése szerint is vagy időmértékes, vagy hangsúlyos. De hát van-e széles Magyarországon ember, a ki a pályatételt máskép értette volna? Éppen azért szólalt fel ellene a gáncs és évelődött rajta a gúny, mert e mérő technikai kérdésben a sajtó kicsinyes és meddő feladatot látott. Szerencsére Négyesy nem értett egyet e felfogással, beerte a maga elve fentartásával: s egy minden tekintetben érdemes és tanulságos művet irt. Mint-hogy vallja és hirdeti, mikép nem magok a versfajok mértékesek vagy hangsúlyosak: hanem a technikai kezelés szerint nyerik kiviteli jellemüket, a mértékes magyar verselés történetében mind a klasszikai, mind a nyugateurópai versfajok művelését összefoglalja; ennél fogva tárgyalása nem szorítkozik csak a klasszikai formák vizsgálatára, nem ér véget a negyvenes évek technikájának ismertetésével, de kiterjed egészen napjainkig, felölelve a nyugati versalakok egész nagy birodalmát, mely formai gazdagságra és irodalmi fontosságra nézve a klasszikai vers-irodalmat sokkal fölülmúlja és költészetünk életműködésének ma is egyik főtényezője. Négyesy mindenek előtt megállapítja, hogy a magyar költészet három önálló vers-rendszerrel él, mint ő érdekesen, de hibásan mondja, három technikai dialektust beszél; aztán, a nemzeti verselést mellőzve, a klasszikai és nyugateurópai vers-alakok fejlődését ismerteti. Könyve három nagy szakaszra oszlik; az *I-ső szakasz* a bevezetést és első kísérletezést mondja el, kiemelve az úttörő Erdősi Jánosról, hogy jól perdülő distichonaival az olaszon kívül minden európai nemzetet megelőzött; s megemlítve az alkaikus, sapphói, adonisi és jambusi sorok feltűnedező nyomait. A *II-ik szakasz* az irodalmi felújulás méltatása után Baróti, Révai, Rajnis érdemeit és eredményeit mutatja ki, prozódiai elméleteikkel és pennacsatáikkal, majd az antik formák uralmát és végső ragyogását jellemzi; végre a *III-ik szakasz* a nyugateurópai versformák fejlődését és elter-

jedését adja elő. S e történelmi nyomozásai közben egyszer az irodalom, másszor a költészet állapotáról, olykor pedig egyes költők működéséről apró kerek képeket rajzol, melyek kétségtelenül tanúskodnak, hogy Négyesy irodalmi ismerete nemcsak tárgya körére terjed, de általában alapos tanulmányokkal rendelkezik. Lehetne színesebb, élénkebb, a verstani kérdések, elvek, viták összeállításában és rajzolásában gazdagabb és érdekesebb: de úgy látszik, inkább a rövidségre és tárgyiasságra törekedett, habár itt-ott a szárazság árán is. Különös, hogy még a statisztikai táblázatoktól sem riad vissza, sőt éppen ezek révén olyan meglepő és csatánós adatokat állít össze, hogy azok minden szónál jellemzőbben beszélnek. Nem is említve, hogy nemzeti énekeink: a *Szózat*, *Hymnus*, *Honfidal* idegen rythmusúak, még legmagyarabb költőink is túlnyomólag idegen alakokat használnak. Petőfi költeményeinek csak alig negyedrészében él magyar formával: míg nyugati versalakkal harmadfélszáz versében találkozunk, Aranynál 124-el, Tompánál 204-el. Mai költészetünket pedig előzőnlötte a modern jambus. Drámánk, a mennyiben verses formát használ, kizárólag a jambust alkalmazza; epikánk Aranyon innen stanzaival és szakozatlan jambusaival szintén nyugati mezt öltött; s az alanyi költészet legegényibb darabjaiban jambusnál egyebet sem használ, a mint Négyesy összegezi. Vannak újabb költőink, kik előtt a magyar forma éppen ma, a nemzeti élet dús folyama idején, teljesen idegen. Pedig Arany már több mint három évtizede felszólalt a nemzeti alakok érdekében, kifejezve abbéli reményét, hogy a nemzeti rythmus magasabb nyelvű költészettel is megfér, különösen lyránk betölti hivatását, ismét összehangzásba jő nemzeti zenénkkel, s leszen idomban s tartalmilag, testestül, lelkestül magyar. S lett inkább és inkább idegen, a mint Négyesy meggyőző és megdöbentő számokkal megvilágítja. Bizony éppen azért szükséges és tanulságos jó könyv a Négyesy műve, s a Kisfaludy-Társaság fényesen igazolva van általa, mert sokkal elevenebb érzéssel és helyesebb tapintattal fölismerte a bajt, mely a magyar költészetet *nemzeti* érvényesülésében megbénítja, mint azok, kik a pályatétel kitűzésekor támadták. A mit Négyesy a pályatétel védelmére „a mértékes verselés történeté”-nek jelentőségére költészeti, széptani, irodalom- és művelődés-történeti tekintetből elmond, szellemes és magas ajánló levél könyvéhez. De a sok elmés megjegyzés között a hamis sem ritka. A nemzeti Géliusz, az ő meghatározása szerint, bizonyos formák összege, melyek szerint az a nemzet érez, gondolkodik és cselekszik. Ha ez így volna, hogyan lehetne Petőfi költészetének háromnegyedrészbeli idegen formáinak daczára a nemzet legpraegnansabb kifejezője, a mit mindannyian elismerünk és hirdetünk? Szó sincs róla; a nemzeti Géliusz nem formák összesége, hanem az az élő és éltető erő, mely sokszor a kedvező formák között, sokszor a nyűgző formák ellenére a nemzet jellemével, érzése, gondolkozása, erkölce és cselekvése módjával összhangzatosan nyilatkozik, — rész az egészből, egyesek lelkében a nemzet lelkéből. S ezzel legyen elég; a Négyesy pályaművének oly

sok és nagy érdeme van egyes apró fogyatékosága és botlása mellett, hogy szívesen üdvözljük érte és melegen ajánljuk azt a mai költői nemzedék figyelmébe, mert tanúsággal és okulással forgathatja. Ára 2 forint.

(Sz. K.)

Szerémi György. I. János király egykori káplánjának konyhatalansággal készült emlékiratai mind jobban hódítanak. A mióta *Wenczel Gusztáv* kiadta az akadémia monumentáiban, tudósok és írók egyre fokozódó kedvvel forgatják s legújabb regényes korrajzában, „Fráter György“-ben, *Jókai* is Szerémi munkájából kereste ki — épen *Szádeczky* figyelemztetésére s kézírata átolvasása után — a legvonzóbb epizódokat. *Wenczel Gusztáv*, *Zilahy Károly*, *Zsilinszky Mihály*, *Dudás Gyula*, *Mogyoróssy János* hosszabb-rövidebb tanulmányai után ebben az esztendőben egyszerre három értekezés foglalkozik az ország romlásáról is adomázgatva író Szerémivel; kettő *Szádeczky Lajostól*, egy pedig *Erdélyi Lászlótól*. Kútfő-tanulmány mind a három; s közelebb viszik tudományos irodalmunkat ahhoz, hogy ne száradjon rajta az a vád, a mivel *Szádeczky* kezdi az egyik értekezését, hogy t. i. „történetírásunk történelme nincs megírva.“ *Salamon Ferencz* tanulmánya, bölcs *Leó* taktikájáról, az ifjabb történetíróknak olyan példát adott, a mit, úgy látszik, sikerrel kezdenek követni.

Ez alkalommal csupán *Szádeczky* két füzetére kívánom fölhívni a figyelmet. Mind a kettő az akadémiai értekezések idei folyamában (7. és 8. szám) jelent meg.

Az első (*Szerémi György élete és emlékirata*. Budapest, 1892. Sr., 82 lap. Ára 75 kr.) a sokat emlegetett „művelt“ közönséget is érdekelheti, ha némely részét egyenesen a szakközönségnek szánta is. A szó szoros értelmében vonzó pl. Szerémi életrajza, melyet az adatok tisztázásával állított egybe s mely Szeréminek jóízű egyéniségét minden eddigénél világosabban állítja elénk (12—42. l.). Szakszerűsége mellett is kedves olvasható Szerémi munkája tartalmának és szerkesztésének ösmertetése. *Szádeczky* ebben a két fejezetben olyan jól eltalálta a XVI. század magyarságát, hogy azt a vágyat kelti bennünk, bárcsak megtenné ő is, a mit a magyar történelem más forrásaival megtenni annyi tudományos foglalkozás mellett sem átalált az egyetemi tanszéken előde, *Szabó Károly* s eszközölné — most már csakugyan a nagy közönség s az ifjúság számára — Szerémi munkájának a korhoz híven való fordítását.

Míg azonban ez csupán pium desiderium, jelen tanulmánya után csakugyan tőle várhatjuk és várjuk is Szerémi latin szövegének palaeographiai tekintetben teljesen hű és megbízható kiadását. Már ebben a füzetben is élesen, de helyesen méltatja és bírálja Szerémi történetírását (56—82. l.) s különösen kézzel foghatóvá teszi chronológiájának teljes megbízhatlanságát; *Wenczel* kiadása nyomán már itten annyi helyesírási hibát és szabálytalanságot mutat ki, hogy maga is szük-

ségesnek tartotta a Bécsben (cs. és kir. könyvtár, 8649. sz. Rec. 988. jegy alatt) őrzött eredeti kézirat megtekintését.

Ennek a codexnek alapján írta meg második füzetét. (*Szerémi emlékirata kiadásának hiányai*. Budapest, 1892. 8r., 46 lap. Ára 45 kr.) Ebben a hibák és hiányok nagy számából kimutatja, hogy az emlékiratoknak teljesen új kiadására van szükség; s kimutatja, hogy lehet is készíteni ilyen új kiadást, mert a kézirat nem oly fölötte nehezen olvasható, mint a milyennek *Wenczel* találta. Felsorolja lelkiösméretesen az általános hibákat, a kihagyásokat, s a kiadásnak a kézírattól való lényegesebb eltéréseit (a miknek roppant számáról fogalmat nyújthat, hogy a legszárazabb közlésben is 18 lapot foglal el). Két érdekes részletet ő közöl először; az egyik Bécsnek Mátyás által való ostromoltatásához, a másik pedig II. Lajos halálához szolgáltat adalékokot. *Wenczel* kiadásának mind a 410 lapján van valami hiba, vagy hiány; a minek nem Szerémi maga az oka, mert, a hogy *Szádeczky* kellően megmutatja, az eredetinek vélt kézirat tulajdonképen másolat. Ezt a füzetet kivált a palaeographusok figyelmébe ajánljuk.

Épen nem mellékes *Szádeczky* kutatásainak az az eredménye, hogy megállapította Szerémi munkája szerkesztésének (1545—1548.) idejét s azt, állásánál, egyéniségénél, körülményeinél, műveltségénél, érzületénél, stb. fogva mennyiben érdemel hitelt Szerémi. Másrészt szinte megdöbbenő őszinteséggel tárja föl, szövegének helytelen közlése következtében 1857. óta milyen hibák csúsztak be történetírásunkba.

Nagy lépéssel vitte előre Szerémi munkája értékének meghatározását s elérte azt a célját, hogy egységes, hű képet adjon az íróról és művéről azoknak, kik azt maguk nem olvasták s hogy a kérdések tisztázásával megkönnyítve azoknak a munkáját, kik kútfőül használni kívánják. Tanulmányát eredetiség és alaposág jellemzi. Ezen a téren különben nem utolszor találkozunk vele. Maga is gyaníttatja, hogy Erdélyinek Szerémiről szóló művével még foglalkozni kíván; azt pedig mindnyájan tőle reméljük, hogy jeles forrástanulmányát Szerémi szövegének kifogástalan második kiadásával egészíti ki, mire a kezdeményezésnek az akadémiából kell kiindúlnia.

(M—r.)

Conrad Rethwisch: *Jahresbericht über das höhere Schulwesen*. IV-ter und V-ter Jahrgang, Berlin, 1890—91.

1886 óta szerkeszti és adja ki Rethwisch, a Wilhelms-Gymnasium tanára, ezeket a vaskos értesítőket, melyek magokban foglalják egy-egy év középiskolázásának irodalomtörténelmét. Egyes fejezetekbe foglalva külön szakferfiak tárgyalják a tenger anyagot, s dolgozzák fel úgy, hogy midőn teljes és megbízható áttekintést kapunk egy év irodalmi munkásságáról, egyszersmind tájékozódunk a felől is, hogy mely művek tűntek ki egyik-másik szakmában, mily eszmék kerültek szőnyegre, minő eredménnyel vitatták meg, s mely művek vagy értesítések jelzik a haladást egyik vagy másik tantárgy körében?

Az egyes kötetek anyaga következő fejezetek alá van foglalva: I. Iskolatörténet. II. Iskolaalkotmány. III. Német nyelv és bölcséleti propaedeutika. IV. Latin. V. Görög. VI. Francia. VII. Angol. VIII. Történelem. IX. Földrajz. X. Mathesis. XI. Természettudományok. XII. Rajz és műtörténelem. XIII. Ének. XIV. Torna és egészségügy. Kiegészítő füzetek alakjában tárgyalatnak az evang. vallás és a kath. vallás.

Hogy minő tenger anyagot dolgoznak fel e kötetekben a szakferfiak, avégre álljanak itt például a latin és a történelem fejezeteinek főbb pontjai az 1890-re szóló (utolsó) kötetből.

Latin. Általános áttekintés és módszertani iratok. A latin értéke és helye az oktatásban. Tantervek. A didactika általában. Kezdő tanítás. Nyelvtan. Olvasmányok tárgyalása. Próza-írók. Költők. Stilistika és phraseologia.

Történelem. Az 1890. decemberi felső-oktatási értekezlet tárgyalásai. A császári rendeletek és beszédek. Az előkészítő tanfolyam. A történelmi érzék ápolása. A tananyag megszabottsága és felosztása. A történelem az érettségi vizsgálaton. A tört. oktatás jelentősége és tanmódja. Osztrák oktatásügy. Tananyag és tanítási eljárás. A tan- és segédkönyvek összefüggő bemutatása a gymnasiumi egyes tanfolyamokban (előkészítő, alsó- és felső tanfolyam). Tan- és segédkönyvek táblázatokban. Táblák a könyv nélkül tanulásra. Vezérfonalak táblás alakban. Forrásművek. Mythologia. Történelmi földrajz. Leíró művek. Szemléltető eszközök (atlaszok, kézi térképek). Iskolai és tanulók könyvtárába való könyvek (világtörténelem, ókori német történelem). Polit. történelem. Németország ált. történelme. Brandenburg-porosz történelem. Mívelődés történelem.

Érdekes fejezet az is, mely a tornáról és egészségügyről szól. Ebben a történelmi bevezetés után ismerteti a tornászatra vonatkozó congressusok tárgyalásait; továbbá a tornajátékokat. Erre jó az iskolai egészségügy irodalmának majdnem három ívre terjedő ismertetése; s azután teljes 64 oldalt elfoglaló könyvészeti szemle (jegyzék) zárja be a művet, t. i. abc rendben elsorolja a műben tárgyalt összes iratok jegyzékét. Ebből is kitetszik, hogy mily nagy anyagot ölel fel egy-egy évi értesítő.

Befejezésül megjegyzem, hogy ezek az értesítők a legkiválóbb német paedagogiai folyóiratok mellett kiterjeszkednek az angol *Journal of Education*, a francia *Revue de l'Enseignement* és a *Zeitschrift für die oesterreichischen Gymnasien* legfontosabb közleményeire is, minél fogva ezek a kötetek a nemzetközi közoktatásügyi mozgalmaknak hű tükröi lesznek.

(F. L.)